

Марія Яремчук, здобувачка вищої освіти
ступеня бакалавр Житомирського
державного університету імені Івана
Франка, м. Житомир

Руслана Романюк, кандидатка
біологічних наук, доцентка кафедри
зоології, біологічного моніторингу та
охорони природи Житомирського
державного університету імені Івана
Франка, м. Житомир

ВИДОВИЙ СКЛАД АМФІБІЙ ТА РЕПТИЛІЙ ЖИТОМИРЩИНИ

Амфібії та плазуни – класи Хордових, що постійно тісно поєднані між собою еволюційними зв'язками, мають спільні морфологічні та екологічні риси та ознаки. Довгий час їх вивчала одна наука – батрахогерпетологія, що згодом роз'єдналась через дослідження науковців, що вказували на їх суттєві відмінності. Ці тварини постійно викликали інтерес зоологів і територія України – не виключення. Більшість герпетологів та батрахологів досліджували фауну певної території. Наприклад, Криму (Щербак, 1966; Писанець, Кукушкін, 2016), Полісся (Заброда, 1983), Поділля (Соболенко, 2010), Буковина (Янголенко, 1981; Смірнов, 2008), Лісостеп (Зіненко, 2006), Карпати та Закарпаття (Щербак, Щербань, 1980; Куртяк, 2004; Смірнов, 2015). Також існує велика кількість наукових статей, монографій та дисертацій щодо особливостей біології та видового складу амфібій та плазунів України.

У 2003 році було засновано організацію «Українське Герпетологічне Товариство». Головним її завданням було сприяння вивченню сучасного стану фауни рептилій та амфібій, що зустрічаються на території України.

Метою даної роботи є встановлення видового складу плазунів та земноводних Житомирського Полісся на основі узагальнень літературних джерел. В подальшому ці дані будуть підґрунтям для проведення власних досліджень біорізноманіття, чисельності, екології цих груп тварин на Житомирщині.

Видовий склад амфібій. У фауні України налічується близько 20 видів амфібій, що належать до двох рядів і включають в себе 6 родин [4; 5]. Аналізуючи екологічні особливості даної групи тварин, слід зазначити те, що вони тісно пов'язані з водоймами. Перш за все, для успішного розмноження. Через це амфібії обирають вологі біотопи: ліси, луки, чагарники, озера, болота, ставки. Зеленим жабам та джерелянкам (кумкам) необхідно весь час знаходитись у водоймах. Дані тварини лише час від часу виходять на беріг задля того, аби погрітись.

На території Житомирщини було помічено 11 видів амфібій, що належать до 6 родин рядів Хвостаті (Caudata) та Безхвості (Anura). Дана кількість складає 55% від всієї видової різноманітності України. Згідно літературних даних та результатів навчальних практик із зоології, представляємо фауністичний список: тритон звичайний (*Lissotriton vulgaris*), тритон гребінчастий (*Triturus cristatus*), кумка червоночерева (*Bombina bombina*), часничниця звичайна (*Pelobates fuscus*), райка звичайна (*Hyla arborea*), ропуха звичайна (*Bufo bufo*), ропуха зелена (*B. viridis*), жаба трав'яна (*Rana temporaria*), жаба гостроморда (*Rana arvalis*), жаба прудка (*R. dalmatina*), жаба озерна (*Pelophylax ridibundus*), жаба ставкова (*P. lessonae*).

Найбільш чисельним видом є ставкова жаба, яку можна зустріти на будь-яких водоймах, у більшості випадків, мілких. Фоновими видами є також озерна та гостроморда жаби, часничниця звичайна, тритон звичайний. Кумка червоночерева зустрічається рідше, у прогрітих стоячих водах.

Видовий склад рептилій. Фауна України налічує 22 види плазунів 7 родин, що належать до двох рядів – Черепахи (*Testudines*) та Лускаті (*Squamata*), підряди Ящірки і Змії.

Клас плазуни (*Reptilia*) з еволюційної точки є більш розвинутим, ніж клас амфібій. Варто вказати, що дана група тварин вже не залежна від водойм, через що ареали її заселення значно розширені. Лише три види фауни України: черепаха болотяна (*Emys orbicularis*), вуж звичайний (*Natrix natrix*) та вуж водяний (*N. tessellata*) повернулись до водойм, через що їх можна зустріти на вологих місцях, притаманних і для амфібій. Решта видів заселяють такі біотопи, як степи, ліси, лісосмуги, луки, узлісся, сади, чагарники, галявини і скельні масиви. В останні роки численними є повідомлення про інвазію у природні екосистеми виду, який розводять у тераріумах – американської червоновухої черепахи *Trachemys scripta*.

На території Житомирщини було помічено 9 видів із 6 родин. Дана кількість складає 40% від усієї герпетофауни України. Представляємо фауністичний список підтверджених видів плазунів на Житомирщині: веретільниця ламка (*Angius fragilis*), мідянка звичайна (*Coronella austriaca*), ящірка прудка (*Lacerta agilis*), ящірка живородна (*Zootoca vivipara*), вуж звичайний (*N. natrix*), гадюка звичайна (*Vipera berus*) та болотяна черепаха (*Emys orbicularis*). Крім аборигенних видів, є на Житомирщині і штучно інтродуковані. Зокрема, особливу зацікавленість герпетологів викликають два види партеногенетичних скельних ящірок: вірменська (*Dareveskia armeniaca*) та ящірка Даля (*D. dahii*). Науковий інтерес обґрунтований тим фактом, що дані види тварин були інтродукованими на територію Житомирщини радянськими герпетологами у 1960-х роках [2]. Експеримент виявився успішним – дані види тварин можна помітити неподалеку від с. Дениші, де

вони утворюють стійке поселення чисельністю кілька тисяч особин на скельних гранітних виступах поблизу р. Тетерів. Крім того, відбулося розселення цих тварин вздовж правого берега річки до с. Буки, де популяція заселила міст, бетонні плити та ділянку мішаного лісу на р. Бобрівка [3].

Найбільш чисельним видом рептилій на Житомирщині є прудка ящірка (*L. agilis*), яку можна помітити на всіх можливих біотопах. Іншими фоновими видами є вуж звичайний (*N. natrix*), ящірка живородна (*Z. vivipara*) та веретільниця ламка (*A. fragilis*). Решта видів зустрічаються спорадично та є відносно не чисельними.

Фауна України налічує 20 видів земноводних та 22 види рептилій. На Житомирщині підтверджена наявність 11 видів амфібій та 9 видів плазунів. Дана кількість складає близько половини всього видового різноманіття країни, що є досить хорошим показником.

В останні роки помічається тенденція скорочення чисельності видів. Тому через постійний вплив антропогенних та природних причин на сучасному етапі постає серйозне питання збереження батрахо- і герпетофауни Житомирського Полісся.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко Г.Є. Земноводні Побужжя. Київ: Науковий світ, 2002.
2. Даревский И. С., Щербак Н. Н. Акклиматизация партеногенетических ящериц на Украине. *Природа*. 1968. № 5. С. 93.
3. Доценко И. Б., Мельниченко Р.К., Демидова М.И. Особенности биологии и факторы расселения партеногенетических скальных ящериц рода *Darevskia* (Reptilia, Lacertidae), интродуцированных в Житомирской области Украины. *Збірник праць Зоологічного музею*. 2016. 47. С. 41-51.

4. Заброда С.Н. Земноводные и пресмыкающиеся Центрального и Западного Украинского Полесья: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. биол. наук: спец. 03.00.08 Зоология. Київ, 1983.

5. Писанець Є. Земноводні України (посібник для визначення амфібій України та суміжних країн). Київ: Вид-во Раєвського, 2007.